պարգեւած, գիտնալով անոր զեղարուեստասիրութիւնը։

1860ին, Սարգիսի ուղարկեց նկարիչն «Արեւու ծագումը Կ. Պոլսոյ մէջ»։ Վառօդապետը հաճոյք մը պատճառելու համար արքայեղբօր նուիրեց զայն Ալտուլ-Ազիզի։

Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը, նոյն միջոցին Սարգիս պէյ անուամբ բարձրաստիճան հայ մըն ալ որ Այվազովսկիէ ծովանկար մը ստացած էր, նոյնպէս Սուլթանին կը նուիրէ զայն։ Սուլթանը զանոնք իրարմէ զեղեցիկ արտադրութիւնները գտնելով՝ բաղձանք յայտնեց Սարգիս պէյին որ հեռագիր ընէ նկարչին, Սուլթանին մօտ գալ հաճելու։

Հրաւէրը պաշտօնական էր։ Այվազովսկի ողջունեց Կ. Պոլիսը։ Պալատն երթալով՝ յարգանքով եւ խնդութեամբ ընդունուեցաւ Սուլթանէն գահլիճի մէջ, ուր ներկայ էին բացի Սուլթանէն՝ ռուսական դեսպան Օնու եւ Սարգիս պէյ։

Խօսակցութիւնը նկարչութեան արուեստի եւ անոր գաղտնիքներուն վրայ դառնալով՝ Սուլթանը յայտնեց, թէ ինքը Ղուբանի հակառակ միշտ սիրած ու գնահատած է զարուեստի գործերը։ Բայց աւելի անակնկալն էր այն՝ թէ Սուլթանը օրինակութիւններ ըրած էր Այվազովսկիէ երբ երիտասարդ էր ինքը։ Նկարիչը ժպտեցաւ իր բարի ժպիտով ու գիտեց, թէ ինքը չորսկ աւելի թաղաւորներ տեսած է որ նկարչութիւնը մշակած են եւ կամ ջերմօրէն զայն քաջալերած։

Ապտուլ-Ազիզ յառաջ տանելով իր խօսքը չէշտեց, որ երբ Եւրոպա չըլլեցաւ՝ ամէն տեղ փնտռեց Այվազովսկիի հարազատ վրձինէն ելած գործեր եւ թէ յաջողեցաւ քանի մը հատ ձեռք բերել։

Ուրախ ու երկակողմանի մաղթանքներով վերջացաւ ունկնդրութիւնը։ Նկարիչը Կ. Պոլիս մնաց ժամանակ մը, չըլլակայ կզկիներն ու նկարչական վայրերն ուսումնասիրելու։

Անիկա իսկոյն եռուռանիի առաջ անցած՝ իր տպաւորութիւններէն վարպետօրէն պատառի վրայ փոխադրեց աւելի քան հինգ տասարան, ու երբ դարձաւ Պրիմ, հոն արտադրեց երկու անգամ եօթը ծովային — Կ. Պոլսոյ գեղեցիկ դիրքերէն — նկարներ, զորոնք ընծայ ուղարկեց Սուլթանին։ Աւելիկ նկարչին չնորհեց Օսմանիէ աղամանդազարդ շքանշանը։

1877ի ռուս-թրքական պատերազմին առիթով անիկա ներկայացուց «Առաջին յաղթանակը» մահիկին վրայ։ Իմաստնալից ու խորհրդաշատ մեծադիր նկար մ'է ատ, որ մեծապէս ազդեց այցելուներու վրայ։ Նկարը յատուկ բերաւ ոգեւորութիւն, ու նկարչին հոն թողած զգալափարներն երդուեցան ոտանաւորներով։ Ամէնէն աւելի թարգմանն հանդիսացաւ այդ նկարի մէջ թաքուն մխաքերուն՝ Մայկով բանաստեղծը, որ գիտցաւ գոհացնել հասարակութեան հետաքրքիր ու մշտախոյզ միտքը։

(Շարունակելի։) Հ· ԱՆԴՐԷԱՍ ԽԸՐԼԱԳԵԱՆ

ԵՐԵՄԻԱ ՉԷԼԷՊԻ ՔԷՕՄԻՒՐՃԵԱՆ՝ Ստամպօլոյ պատմութիւն· հրատարակեց եւ ծանօթագրեց տօքթ· Վահրամ Յ· Թորգոմեան, ի բժշկական համալսարանէն Փարիզի։ Հատոր Բ։ Վիեննա, Մխիթ· տպ·, 1932, 8°, էջ ԾԸ + 413—862։ Գինն՝ ֆր· զուից· 6·—։

Դոկտ· Վ· Թորգոմեանի այս աշխատասիրութեան Ա· հատորը լոյս տեսած էր 1913ին, արտատպուած Հանդէս Ամսօրեայէն· որ կը պարունակէր իր մէջ Երեմիա Չէլէպիի Ստամպօլոյ պատմութեան բնագրերը, կենսագրութիւնը եւ Ա.—Գ· գլուխներու ծանօթագրութիւնքը։ Բ· հատորս չափունակութիւնն է ծանօթագրութիւններուն, ուր նկատի կ'առնուի Բոսփորի Եւրոպական եզերքը մխայն, «Ասիական եզերքի վերաբերեալ մասը վերապահելով առանձին հատորի մը (էջ 714)։ Այս Բ· հատորն ալ նախնաբար լոյս տեսած է «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ, նոր են միայն քանի մը յաւելուածները (էջ 804—831) եւ Յատուկ անուանց ցանկը Ա· եւ Բ· հատորներու համար (էջ 833—860)։

Գործին նպատակն եւ աշխատութեան ծրագիրը ծանօթ է արդէն ուսումնասիրութիւն ընթերցողներուն։ Առաջնորդ առած իրեն Երեմիա Չէլէպիի նկարագրութիւնը կ'ընթանայ Թորգոմեան անոր հետքերով նկատելու Սուլթաններու մայրաքաղաքին եւ արուարձաններու հայարնակ վայրերն եւ հայկական յուշարձանները։ Թէպէտ Երեմիայի քայլերուն կը հետեւի, բայց աւելի ընդարձակ է իր պատմական հորիզոնը· կը նայի յուշակերտներուն աւելի բարձր կէտէ մը, կը նկատէ հայ կեանքին անցեալը այն վայրերու վրայ քաներորդ դարու բարձունքէն։

Թէպէտ «Ծանօթագրութիւնք» խորագիրը կը կրեն այս նկատողութիւնները, բայց խականին մէջ կը ներկայացնեն Կ. Պոլսոյ եւ չորս հայ մշակոյթի պատմութիւնը։

Բժշկի բազմազբաղ կեանքէն գողցուած ժամերու արդիւնքն են անոնք։ Մենք կը հիանանք ոչ միայն ծանօթութեանց բազմատեսակութեան եւ մէն մի կէտին մանրազնին նկարագրութեան վրայ, այլ եւ հեղինակին աշխատասիրութեան եւ ծանօթութիւնները հաւաքելու զեղեցիկ մոլութեան վրայ։ Իրրեւ ընիկ Պոլսեցի սիրած է հեղինակը չորջապատել հայրենիքի հնաւայրերը եւ զրի առնել մէն մի քարի եւ չինուածքի արձանագրութիւնները, վերհանել հայ մշակոյթի պատկառելի դէմքերը։ Ուր լուռ են քարեայ յիշատակարանները, դիմած է գրաւոր աւանդութեան։ Գիտէ չհագցրծել իր նպատակին համար թէ ձեռագիրը եւ թէ տպագիրը յիշատակարանները։

Միայն հնասիրութիւնն չէ որ կը մղէ զինքը գործի, այլ եւ անչափ հայրենասէր է, կ'ապրի նիւթին մէջ, կը չահագրգռուի պատմական անցեալով, եւ յաճախ զգայուն հայն է, որ կը խօսի իր տողերուն տակ։

Եթէ առ հասարակ ամէնուն համար հետաքրքրական են ծանօթագրութիւնները, բայց մասնաւորապէս պոլսահայուն համար ուրախութիւն պիտի ըլլայ ընկերանալ մտքով Թորգոմեանի պտոյտին թաղէ թաղ, հիմնարկութենէ հիմնարկութիւն եւ լսել անոր պատմական տեղեկութիւնները հայ կեանքի անցեալի մասին։

Աւելի քան քսան տարի ունի իր հոգը աշխատութեան։ Յընթացս տպագրութեան Ա· եւ Բ· հատորներուն ինկած են հեղինակին ձեռքը նոր նիւթեր, որոնք հարկ դրած են իր վրայ ուղղել նախընթացներն եւ յաւելուածներով ճոխացնել։ Այսպիսի ուղղութիւն եւ յաւելում կրած է մասնաւորապէս երեմիայի կենսագրութիւնը։ Ընթերցողը աչքի առաջ պիտի ունենայ միշտ Ա· եւ Բ· հատորները ի մասին։

Հ· Ն· Ա·

HUBERT PRUCKNER: Studien zu den astrologischen Schriften des Heinrich von Langenstein. Leipzig, B. G. Teubner, 1933, 8°, XVI + 286 S. Գինն՝ RM 14.—.

Աստեղագիտութիւնը, որ հին ժողովուրդներու քով իբրեւ բախտագոյժ գիտութիւն յարգուած էր, մասնաւորապէս եգիպտացիներու եւ քաղդէացիներու քով գտած էր իր զարգացումը։ Քաւդեայ, քաւդէութիւն բառերը, որոնք հասնորէն քաղդէացի անունէն ծագած են, ստացած են հին հայերէնի մէջ «աստղագուշակ» իմաստը։ Հարեւանէն անցաւ քաւդէութիւնը մոգերու երկիրը։ Հայ ժողովրդական ըմբռնմամբ քաւդէութիւն եւ մոգութիւն համազօրներ են այն իմաստով, որ թէ՛ քաղդէացիներն եւ թէ՛ պարսիկ մոգերը կը ծառայէին աստղաբաշխութեան։ Պարսկաստանի վերջէն անչուշտ հասան Հայաստան այն կարգ մը աստղաբաշխական տնահատութիւնները, որոնց դէմ ախոյան հանդիսացաւ Ե· դարուն Եզնիկ։

Աստղաբաշխութիւնն իրրեւ ինքնակայ գիտութիւն ծանօթ չէր անչուշտ Հայոց մինչեւ Ե· դար։ Առաջին գործը, որ յայն գրականութենէն փոխանցուած է Հայոց՝ Անդրէասի թինէն փոխանցուած է Հայոց՝ Անդրէասի Մագնոսի եղբօր տօմարագիտութիւնն է, ուր բացի տօմարագիտական ծանօթութիւններէ կը ճառուէր նաեւ օդերեւութաբանութեան եւ երկնաւոր մարմիններու վրայ։ Այս թանկագին գործն է որ կը մղէ Մովսէս Խորենացին գրուածքը, որուն յուշարէն սկզբնաղբիւրը կորսուած է, իսկ աստղերէն թարգմանութենէն մանր հատուածներ միայն կը յիշուին, հայմատենագրութեան մէջ թէպէտ ցրիւ բայց պահուած է ընդարձակ հատուածներով, որոնք կը կարօտին խնամով համադրութեան եւ հրատարակութեան։

Առաջին հայ աստղագէտը, որ ի պաշտօնէ ճառած է երկնաւոր մարմիններու վրայ, Անանիա Շիրակացին է (Է· դար)· իր գրուածքներ Շիրակացին է (Է· դար)· իր գրուածքները, որոնք յետած են յունական աղբիւրներու վրայ, կը կարօտին դեռ ամբողջական հրատարակութեան։ Թէպէտ աստղագիտութիւնը է· դարէն եւոքը մեծ զարգացում առաւ, գլխաւորաբար արաբ աստղագէտներու ձեռամբ, բայց Հայաստան դեռ երկար տարբեր չնորհուեցաւ Անանիայի ազդեցութեան տակ։ Ներսէս Շնորհալի (ԺԲ· դար) եւ Յովհ· Երզնկացի (ԺԳ· դար) իրենց «Յաղագս երկնային զարդուց» զեղեցիկ գրութեանց մէջ եւ ուրիշներ Շիրակացւոյ հետեւողներն են։ Առաջին անգամ մասնագիտական երկի մը թարգմանութիւնը տուաւ Մխիթար Այնեցի, որ թարգմանեց «զպատճառս խաւարման արեգական եւ լուսնի ի պարակէ միոջէ Ոճիէ անուն, զոր աստեղ թարգմանեալ ի Ճունաց ի Պարսս» (Վարդ պատմիչ, էջ 137)։ Ճիշդ այս կէտն էր, որ 1036ին այնպիսի չարաղաչակ մեկնութեանց առիթ տուած էր Յովհ· Կոգճենի։ Ճաշորդ դարերուն թարգմանուեցաւ արաբե-

© National Library of Armenia

ըչնէ աստղագուշակութեան վերաբերեալ ընդարձակ գրականութիւն մը, որոնցմէ մաս մը ի մի հաւաքած է Ժէ. գարու սկիզբը Աստուածատուր գրավաճառ. այսպիսի հատուածքներ են Բրիտ. Թանգարանի Or. 6471 (ըստ Յուցակին Կոնիբէրի Թ. 136), Վիեննայի Մխիթ. Մատենադարանի Թ. 57: Նոյն գարուն հրապարակ հանեց Սգարիա Վ. Սահակեցի († 1628) «Յաղագս գիտութեան երկնից բարձրութեան եւ է. պարունակացն», «Յաղագս գիտութեան թաւալման արեգական» եւ «Տօմար Արեգական եւ լուսնի»: Կ'ըսուի թէ Գրիգոր Կեսարացին ալ գրած ըլլայ «ըստուգապէս» վերաբերեալ գրուածք մը:

Անշուշտ ինքնուրոյն գրուածքներ չեն ասոնք, եւ ոչ մանուկան ուսումնասիրութեան մ'արդիւնք, բայց եւ այնպէս կը կազմեն հայ մատենագրութեան մէջ գիտական գրականութեան ճիւղ մը, եւ արժանի են մանրազնին ուսումնասիրութեան:

Արաբական աշխարհը, որ առանձին ուշադրութեամբ հետեւած էր աստղագիտական եւ աստղաբաշխական ուսմանց, իւր գլխաւոր Դպրոցն ունեցաւ Տոլեդոյի մէջ. անուանի աստղագէտներու գործերը թարգմանուեցան չուտով լատիներէնի. եւ գրեթէ Եւրոպայի մէջ տարածում: Անոնք կրնան գրեթէ յատկապէս Պարիս, ուր արքունիքի հովանաւորութեան տակ սկսած էր նաեւ աստղագիտութիւնը իրրեւ գիտութիւն մշակուիլ: Պարիսի Համալսարանի ուսուցչապետներէն նշանաւոր հանդիսացաւ Հենրիկոս Լանգենշտայն (ծն. իրը 1335, † 1397), որուն գրեթէ բոլոր գիտութիւններէն հասած են մեզի Questio de cometa եւ Tractatus contra astrologos coniunctionitas de eventibus futurum. Հենրիկոս հրապարակու գայ հոս իրրեւ փիլիսոփայ եւ աստղագէտ, եւ առիթ առնելով 1368ին երեւցած գիսաւորը, կը հերքէ աստղաբաշխներու այն բազմազան դուշակութիւնները, զորոնք կը կապէին գիսաւորին երեւման հետ: Երկրորդ գրութիւնը նուիրած է 1373ի Սեպտեմբեր եւ Սատուռնոս մոլորակներու զուգադիպութիւնը, ուր նոյն ոգւով կը մաքառի աստղաբաշխներու անոտիապաշտ հաւատալիքներու դէմ, ջանալով մեկնել դէպքն իրրեւ բնական երեւոյթ, ի հարկէ որքան ժամանակի դիտութիւնը թոյլ կու տար ապացուցանել:

Գրուածքներս անշուշտ որ եւ է կապակցութիւն չունին ուղղակի հայ մատենագրութեան հետ. բայց տեսութիւնները, զորոնք կ'ընդունի կամ կը հերքէ Լանգենշտայն, շատ տեղեր կը չօշափեն այն ընդհանուր նախապաշարմունքները, որոնք հին աշխարհէն վայելուած, միջին դարուն ալ սիրելի եղած են եւ երեւան կու գան թէ եղնիկի, թէ Շիրակացւոյ եւ թէ յետնագոյներու քով: Միւս կողմանէ մեր աստղագիտական գրականութիւնն ալ չաղուած է նոյն արաբական խմորէն, որ միջնադարեան Եւրոպան խմորած էր: Լանգենշտայնի առարկութիւնները եւ հերքումները, այնպէս ինչպէս են, կարող են նպաստամատոյց ըլլալ տարբալուծելու ըստ մտանէ հայ աղբիւրներու ըմբռնումները եւ այսպէս համեմատական ճանապարհով խելամուտ ըլլալու հին եւ միջին չրջաններու աշխարհահայեացքներուն, որոնք տիրող եղած են թէ Արեւելք եւ թէ Արեւմուտք:

Հրատարակիչն Հ. Պրուքներ, որ չանգ չէ խնայած իւր հրատարակութեան զգեցնել գիտական կերպարանք՝ արդի գիտութեան պահանջման համաձայն, յանձն առած է միաժամանակ աշխատութիւնը՝ համառօտ գծերու մէջ ամփոփել Լանգենշտայնի մտածողութեան ընթացքն. ընծայելով այսու ընթերցողին դիւրութիւն նետելու ակնարկ մը ԺԴ. գարու վարագոյրէն ներս եւ ծանօթանալու ժամանակակից աշխարհահայեացքին ի մասին երկնաւոր մարմիններու եւ բնախօսական երեւոյթներու:

Հ. Ն. Ա.

ՅՈՎՀ. ՅԱԿՈՐԵԱՆ, Ուղեգրութիւններ: Ա. հատոր: ԺԳ.—ԺՋ. դար (1253—1582): Երեւան, 1932, 8º, էջ VIII + 504 [Հրատարակութիւն Միխոնեան փոնդի]: Գինն՝ 10 ռուբլի:

Ուշադրութեան արժանի աշխատութիւն մը կը նուիրէ Պաղեստինի բացի Եւրոպայի առջեւ նաեւ Մերձաւոր եւ Հեռաւոր Արեւելքի դռները: Թէ՛ առաքեալներ եւ թէ վաճառականներ խոբամուխ եղան Արեւելքի հեռաւոր վայրեր: Անոնց ուղին առ հասարակ Հայաստանի վրայէն կ'ընթանար: Ուղեւորներու տպաւորութիւնները, որոնք դրի յանձնուեցան, չափազանց հետաքրքրական են. անոնք կը պարզեն մեր առջեւ արեւելքի ժողովուրդներու, ի մէջ այլոց նաեւ հայ ժողովուրդի, նիստ ու կացը, քաղաքական պայմանները եւ անտեսական վիճակը: Մի՛շտ բաղձալի եղած էր այս ուղեւորութիւններէն մատնաւորապէս Հայաստանի եւ հայաբնակ վայրերու հայող հատուածները ամփոփ հատորի մը մէջ ունենալ: Երախտապարտ ենք այժմ Պրոֆ. Ց. Յակոբեանի, որ այս աշխատանքը յանձն առած է:

Գեղեցիկ հատոր մ'ունինք մեր առջեւ, մաքուր տպագրութեամբ: Դր. Սիմոնեան Յառաջաբանին մէջ (I—VII) կը պարզէ հետինակին ծրագիրն եւ մատենիկս նպատակը: Հեղինակը իւր ամփոփումներու մէջ նկատի չ'առներ Հայաստանի պատմական սահմանը միայն, այլ կ'ընդգրկէ ամբողջ Անդրկովկասը, այն ուղիղ պատճառաբանութեամբ թէ մեր բախտը միշտ դրացիներուն ալ բախտն եղած է:

Հատորիս մէջ հիւրընկալուած են Գուլիելմոս (Ուլհամ) Ռուբրուբ, Մարկօ Պոլօ, Ռույ Գոնցալեց, վեց վենետիկցի ուղեգիրներ, Անտոն Ջենկինսըն եւ Ջոն Նիւբեր, որոնք ճանապարհորդած են Արեւելք 1253—1582 չրջանին: Նիւթերու դասաւորութեան մէջ հետեւած է ուղեգիրներու ժամանակագրական կարգին: Իւրաքանչիւր ուղեգրի մասին առած է կենսագրական եւ ուղեգրական ծանօթութիւններ, հիւսելով հոս ուղեգրութեանց մէջ գտնուցիք գտնուած արտայայտութիւնները Հայոց մասին: Շահեկան են յատկապէս այն ծանօթութիւնները, որոնք կցուած են բնագրին, եւ կ'ամբողջացնեն ուղեգրուներու պակասները, կ'ուղղեն սխալները եւ կը լուսաբանեն մութ արտայայտութիւնները:

Ա. Հատորիս մէջ ամփոփուած են անղլիացի եւ ռոմանալեզու ուղեգիրները միայն. գերման եւ ռուս ճամբորդներու ուղեգրութիւնները լոյս պիտի տեսնեն առանձին հատորի մէջ: Անշուշտ լրիւ կարելի չէ համարիլ ուղեգիրներու թիւը, որոնցմէ կ'օգտուի Յակոբեան. այսպէս Լիչէ, Armenia, II, էջ 471—472 կը յիշէ Adericus of Pordenone փրանկիսկեանը եւ Jordanus դոմինիկեանը, որոնք 1318 եւ 1330ին ճանապարհորդած են արեւելք: Մանաւորապէս կարեւոր էր նկատի առնել Փրանկիսկեան եւ Դոմինիկեան առաքելութեանց հաղորդագրութիւնները ԺԳ.—ԺՋ. դարերէն, որոնք լոյս տեսած են մասամբ տառադձին հատորներով եւ մասամբ թերթերու եւ մասնական աշխատութիւններու մէջ: Բաղձալի էր տեսնել հատորիս մէջ Marino Sanutoի Օրագրութիւնները (Diarii) 1496—1533 տարիներէն որոնք 59 հատորի մէջ լոյս տեսան Վենետիկ 1879—1902 տարիներուն եւ ունին շատ կարեւոր տեղեկութիւններ Հայոց մասին: Ի հարկէ այս եւ նման պակասները, որոնք կը նկատուին հատորիս մէջ, կարող են լրացուիլ յընթացս ժամանակի առանձին հատորներու մէջ:

Աչխարհագրական եւ մարզկան անուններու ցանկերը, որոնք գետեղուած են գործին կից, մեծապէս պիտի դիւրացնեն նիւթին օգտագործումը:

Ամէն քաջալերանքի արժանի կը համարինք պրոֆ. Յակոբեանի այս խիզախ ձեռնարկը. կը մաղթենք որ յամառօրէն չարունակէ աշխատանքները եւ հրապարակ հանէ ուղեւորութիւններու նոր հատորներ:

* Պ. Ն.

Ս. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Բաֆֆիի Զալալէդինի ծագումը: Երեւան, Պետհրատ, 1932, 8º, էջ 54: Գինն՝ 60 կոպ.:

Այս ուսումնասիրութիւնը նիւթ ունի Զալալէդինի ծագումը: Մանուկեան համեմատական մեթոդով քննութեան կ'առնէ Շիլէբիի «Աւազակները» եւ Բաֆֆի «Զալալէդինը» վէպը եւ երեւան կը բերէ թէ «Աւազակները» թաւերդութեան կաղապոս հերոսն եւ «Զալալէդինի» Սահրատը իրարու հետ հոգեխօսակցութեան մէջ մտնելու տեսարանները ունին. այնքան նման միջադէպեր եւ հանդիպումներ կան երկուքի մէջ, որ դժուար է զանոնք պատահական զուգադիպութեան վերագրել: Բաֆֆի իրեն նմանութեան կաղապար ընտրած է «Աւազակները»:

Մանուկեան հետեւելով մեկ կողմէն Շիլէբի գրութեան ասիմանական զարգացման եւ միւս կողմէն Բաֆֆիի վէպին յառաջխաղաց ընթացքին՝ մերթ ընդ մերթ յառաջ կը բերէ հատուածներ, ուր չօշափելի են նմանութիւնները ոչ միայն հանդիպումներու, այլ եւ գաղափարներու եւ ապրումներու:

Բայց գիտցած է Բաֆֆի իր անձնաւորութիւնն արեւելեան գծերով օժտել եւ զանոնք ապրեցնել հայ-քրտական հողին վրայ, ճոխացնելով իր վէպին կառուցուածքը 1878ի ռուս-տաճկական կռիւներու անցուդարձերով:

Հեղինակին եղրակացութիւնն է. «Զալալէդինը» ծագած է Շիլէբի «Աւազակներու» ազդեցութեան տակ. բայց Բաֆֆի չեղելով Շիլէբի աշխատութեան նպատակակէտին չէ կարողացած իր վէպին ամբողջութեան մէջ պնել ընդհանուրի հետ ամուր կապեր: Նոյն իսկ քննադատութեան առարկայ կ'ընէ այն պարագան, որ Բաֆֆի իր գրքի խորա-

© National Library of Armenia